

BOSHLANG'ICH SINFLARDA NASRIY ASARLARNING O'QUVCHILARNI TARBIYALASHDAGI ROLI

Hamrayeva Xushnidaxon

Fargona viloyati Dang'ara tumani 3-IDUM boshlang'ich sinf o'qituvchisi.

Annotatsiya: *Maqolada boshlang'ich sinf o'quvchilarini tarbiyalashda o'qish kitobida berilgan asarlarning roli haqida ma'lumot berilgan.*

Kalit so'zlar: *badiiy asar, obraz, g'oya, alloma, qahramon, adabiy tur, syujet.*

Boshlang'ich sinflar "O'qish kitobi" da turli janrdagi badiiy asarlar va ilmiy-ommabop maqolalar berilgan. Bizga ma'lumki, badiiy asarda hayot obrazlar orqali aks ettiriladi. Uning markazida inson, uning tabiat va jamiyatga munosabati turadi. Badiiy asarda borliqni, voqelikni obrazlar vositasida tasvirlash, ob'ektiv mazmun va sub'ektiv bahoni aniq materialda berish haqidagi qoidalar metodika uchun katta nazariy-amaliy ahamiyatga ega. Birinchidan, asar ustida ishlash davomida muallifning asarida tasvirlangan voqealarga munosabati o'qituvchining diqqat markazida turadi. O'quvchilar voqelikni obrazlar orqali tasvirlashning o'ziga xos xususiyatlarini asta tushuna boshlaydilar. Ikkinchidan, allomalar qahramon sifatida ishtirok etgan badiiy asarda aniq tarixiy voqelar tasvirlanadi. Asardagi voqealarga tarixiy yondoshilgandagina asarga haqqoniy baho berish mumkin. Uchinchidan, yozuvchining hayoti va qarashlari bilan o'quvchilarning yoshlariga mos ravishda tanishtirish maqsadga muvofiq. To'rtinchidan, badiiy asarni tahlil qilishda o'quvchilarni asarning g'oyaviy yo'nalishini tushunishga o'rgatish muhimdir.[1] Boshlang'ich sinflarda o'quvchilar ertak, hikoya, masal, she'r, maqol, topishmoq, ilmiy-ommabop asarlar va dostonlardan parchalar o'qish orqali ularda ifodalangan voqeahodisalar, obrazlar va ularning xulq-atvori bilan tanishadilar, o'qigan asarlariga baho berishni o'rganadilar. Ularda asarning tili, uslubi, yozuvchi qo'llagan tasvir va ifoda vositalari haqida dastlabki adabiy tushunchalar shakllana boshlaydi.

O'quvchilar asar mazmunini o'zlashtirish bilan birga unda bayon etilgan asosiy fikrni aniqlab olishga, fikrlar o'rtasidagi bog'lanishni belgilashga o'rganadilar. Badiiy asarni o'qish bilan bolalarda o'zlarini o'rab turgan muhit, Vatan va uning tabiati, kishilar mehnati haqida ham tasavvur hosil bo'ladi. O'qish darslari o'quvchilarda badiiy asarlarning birbiridan farqini ajrata olish, yozuvchining hayotiy voqealarni qanday badiiy vositalar orqali aks ettirgani va qanday obrazlar yaratganini aniqlay olish, mustaqil o'qish va asarni tahlil qilish malakasini hosil qiladi.

Asar tahlilida o'quvchilarning hayotiy taassurotlari va asarni o'rganish natijasida ularda paydo bo'lgan estetik his-tuyg'ular hisobga olinadi. Aks holda, o'quvchilarning bilim olishga bo'lgan qiziqishi susaya boradi. Maktabda bolalar adabiyotini o'qitishda aniq ma'lumotlarga, badiiy asarni o'rganish natijasida o'quvchilarda tug'iladigan his-tuyg'ularga suyanib ish ko'riladi. Bu esa o'quvchilarda asar muallifi, obraz, g'oya, adabiy tur, syujet kabi

adabiy tushunchalarni elementar tarzda shakllantirishga yordam beradi. Boshlang'ich sinflarda asar tahlilida badiiy til vositalari – sifatlash, o'xshatish, jonlantirish, mubolag'a va adabiy janr turlari – ertak, hikoya, masal, she'r, doston, maqol, topishmoq kabilar bilan amaliy ravishda tanishtiriladi. Badiiy asarda g'oyaviy mazmun obrazlar orqali ifodalanadi. Obrazlar esa so'zlar yordamida yaratiladi. So'z adabiyotda badiiy obrazni yaratish qurolidir.

Asarning badiiy ifodaliligi yozuvchining undan qay darajada foydalanganligiga bog'liq. Shuning uchun ham badiiy asar yuzasidan olib boriladigan kuzatish ishlari har bir obrazni, umuman badiiy asar mazmunini ochishda katta ahamiyatga ega. Boshlang'ich sinflarda badiiy asar tilini tahlil qilish orqali o'quvchilarda o'z ona tiliga muhabbat hissi, badiiy asarni ongli o'qish ko'nikmasi o'stiriladi, asar g'oyasini chuqur idrok etishga zamin hozirlanadi, o'quvchilar nutqi rivojlantiriladi. Foydalanilgan adabiyotlar: 1. Hojiahmedov A.Mumtoz adabiyot malohati.Toshkent.Sharq NMK, 1999. 240 b. 2. Ibrohimova Z. Kichkintoylar adabiyotining xususiyatlari. – Toshkent: O'qituvchi. 1994. – 120 b.